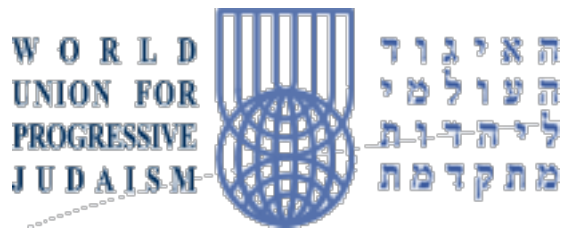

5777

Torah from Around the World

Met tien uitspraken is de wereld geschapen.

Tien keer klonk het creatieve woord.

Wat wil dat ons zeggen?

Had de wereld niet door één uitspraak geschapen kunnen worden?

*Maar dat is om de negatieve krachten te weerhouden
die in naam van de ene waarheid de wereld vernietigen.*

*En het is om de positieve krachten te versterken
die de veelkleurige wereld met tienvoudige
creativiteit beamen.*

Pirke Awot / Spreuken over de Fundamenten, 5:1

(in de vertaling van Leo Mock en Marcel Poorthuis)

Sjabbat 15 juli 2017 / 21 Tammoez 5777, Pinchas, Bemidbar/Numeri 25:10 - 30:1

Tanach blz. 321 - 332

Haftara: 1 Melachiem 18:46 - 19:21

Tanach blz. 717 - 722

*Commentaar: Arnold M. Eisen is verbonden aan het Jewish Theological Seminary en
hoogleraar Joodse Filosofie.*

vertaler: Channa Kistemaker

[Het Engelse origineel](#)

Geweld in naam van God

Wat moeten wij denken van Pinchas, de zoon van Eleazar, de zoon van Aharon, de hogepriester, naar wie de sidra van deze week is genoemd?

Aan het eind van de Toralezing van vorige week hoorden we dat Pinchas „Gods woede afwendde”, toen het volk Jisraël zich liet gaan in een massale orgie, waarbij Moavitische vrouwen en Moavitische goden betrokken werden. Mosjé kreeg een rechtstreeks bevel van God: „Laat alle familiehoofden van het volk in het openbaar terechtstellen en ophangen, ten overstaan van de Eeuwige.” (Bemidbar/Numeri 25:4). Hij reageerde hierop door de rechters van Jisraël op te dragen om „allen die onder hun bevoegdheid vielen en zich hadden afgegeven met de Baäl van Peor te doden.” Toen een Jisraëlitische man zich voor de ogen van Mosjé en Aharon op schaamteloze wijze inliet met een Midjanitische vrouw, volgde Pinchas het paar tot in het slaapvertrek en „doorstak hem en de vrouw, dwars door hun onderbuik”. Zo werd Gods plaag van de Jisraëlieten afgewend, maar pas nadat het 24.000 mensen het leven had gekost.

Aan het begin van de sidra van deze week wordt Pinchas door God beloond, want hij „heeft mijn woede over de zonen Israëls gekéérd doordat hij met Míjn ijvergloed in hun midden heeft geijverd; en Ik niet in mijn naijver een einde heb hoeven maken aan de zonen Israëls.” (Bemidbar 25:11, vertaling Oussoren). God schenkt Pinchas een *briet sjalom*. Deze woorden worden soms vertaald als 'verbond van vrede', soms als 'vriendschapsverbond' of - in een populaire chassidische weergave - als 'verbond van heelheid of vervulling' (*sjlemoet*). Dat verbond geldt voor Pinchas en zijn nakomelingen als *briet kehoenat olam*, een 'verbond van priesterschap voor altijd'. (Bemidbar 25:12-13).

Dit verhaal roept veel vragen op. Ik zal er drie noemen, die mij helder voor de geest staan, telkens wanneer ik het geweld tussen Israëli's en Palestijnen zie opblaaien, waarbij wraak leidt tot weerwraak.

1. Het heeft iets ongelooflijk primitiefs over zich, zo'n God die door het lint gaat en dankbaar is dat Pinchas (net als Mosjé, toen de Jisraëlieten het gouden kalf hadden gemaakt en aanbeden) een manier vindt om zijn woede tot bedaren te brengen, en zo een nationale ramp af te wenden, die een einde had kunnen maken aan de joodse geschiedenis.
2. Pinchas' 'ijvergloed' (of 'fanatisme') wordt in Bemidbar 25:10 expliciet verbonden met die van God zelf: *bekan'o et kin'ati*. De Tora lijkt hier te zeggen dat men God niet alleen kan nabootsen door daden van rechtvaardigheid en genade, schepping en verlossing, maar ook in blinde woede, geweld en afslachting. Dat is niet het Jodendom zoals ik het heb meegekregen, maar het staat hier wel, zwart op wit.
3. De hele episode stinkt naar geweld. Mosjé heeft bevolen te doden. God verdelgt vele duizenden door een plaag. Onmiddellijk na het verhaal over Pinchas lezen we: „De eeuwige zei tegen Mosjé: 'Behandel de Midjanieten (nota bene: het volk waartoe Mosjé's vrouw en schoonvader behoren) als jullie vijanden en dood hen, want zij hebben jullie als hun vijanden behandeld door sluwe plannen tegen jullie te smeden; dat is gebleken uit de gebeurtenissen bij de Peor.'” (Bemidbar 25:16). Pinchas laat zich meeslepen in al dit geweld. Hij is geen aanstichter en geen apart geval, maar brengt het geweld ten uitvoer.

Van alle problemen die de Tora opwerpt voor de moderne lezer, die zich heeft voorgenomen haar pad te gaan, haar leiding te volgen, en probeert te zorgen dat „al haar wegen lieflijkheid en al haar paden paden van vrede” zijn, behoren deze gebeurtenissen in het hart van het boek Bemidbar tot de allerlastigste.

De tekst slaat nogal abrupt een andere richting in, weg van deze gebeurtenissen: we lezen over een tweede volkstelling onder de weerbare mannen van de Jisraëlieten, terwijl het volk zich opmaakt om het land te veroveren (Bemidbar 26) en vervolgens ontvangen we nauwgezette voorschriften voor de offers op vastgestelde tijden (Bemidbar 28-29). In hoofdstuk 27 wordt onze aandacht gericht op vragen rond de opvolging van het leiderschap en het erfrecht van vrouwen, twee onderwerpen die erg in trek zijn bij hedendaagse commentatoren. Maar mij lukt het niet om me zo snel van Pinchas af te wenden. Eerlijk gezegd fascineert die speer van hem mij, en tegelijk vervult hij mij met afschuw. Mijn gelofte van trouw aan de Tora eist van mij dat ik haar uitdagingen aanvaard; mijn erkentelijkheid jegens de Tora komt deels voort uit wat die uitdagingen mij leren. Zo ook hier. Ik wil

begrijpen wat ik kan leren van deze uiterst lastige passage, waarin God Pinchas blijkbaar zegent, omdat hij het recht in eigen hand neemt.

Uiteraard ben ik niet de eerste Jood die dergelijke vragen stelt naar aanleiding van deze tekst. Het *Etz Hayim-gebedenboek* (blz. 918) overdrijft waarschijnlijk, wanneer ze stelt dat „de meeste na-bijbelse commentatoren (...) geneigd zijn zich ongemakkelijk te voelen bij [Pinchas'] fanatieke eigenmachtigheid.” Het is inderdaad zo dat de Talmoed er alles aan doet om ons te laten zien dat de daad van Pinchas de wet vervulde in plaats van overtrad. Als iemand „met een heidense cohabiteert, zal hij gestraft worden door fanatici.” Een proces is niet nodig. Pinchas kende de wet en handelde ernaar. Bij het verder doordenken van dit scenario zegt rabbi Chisda: „Als de fanaticus ons om raad vraagt [of hij de overtreders die worden genoemd in de Misjna moet straffen], geven wij hem niet het advies om dat te doen. (...) Sterker: als Zimri zijn minnares had verlaten en Pinchas hem alsnog had gedood, zou Pinchas de doodstraf krijgen; en als Zimri zich tegen Pinchas gekeerd had en hem had gedood, zou hij niet de doodstraf hebben gekregen, aangezien Pinchas het op zijn leven voorzien had.” (Sanhedrin 81b - 82a)

De rabbijnen wisten dat het recht er niet mee is gediend, wanneer mensen het in eigen hand nemen. Volgens hen zou God nooit onwettig gedrag beloofd hebben. We zien vandaag de dag nog wat de gevolgen zijn, wanneer eigenrechtters represailles nemen op onschuldige mensen. Voor je het weet ontstaat er een eindeloze spiraal van geweld.

Chassidische commentatoren voegen een dimensie toe aan ons begrip van Pinchas. Zij stappen van het maatschappelijk vlak van het recht over naar het individuele domein van de religieuze psychologie en van daar op het verband tussen onze natuur en die van God. De grootheid van Pinchas, zo toonde een collega van mij aan in een samenvatting van de chassidische benadering, „lag in het feit dat hij in staat bleek om verschillende tegenstrijdige kanten van goddelijkheid en menselijkheid in een soort harmonie te brengen.” Door Pinchas te belonen met een verbond van *sj'emoet* bevestigde God een eigenschap van uit-één-stuk-zijn, die Pinchas al had getoond, en maakte die daarmee bestendig.

Natuurlijk idealiseert deze benadering de man en zijn fanatisme. Ik geloof dat wij iemand die hetzelfde zou doen voor kruisvaarders of jihadisten tegen zouden houden. Maar schuilt er een verdrietige kern van waarheid in de ervaring van het verbinden van geloof met fanatisme, van trouw aan God met morele verontwaardiging over daden van klaarblijkelijk verraad? De Tora beschrijft God herhaaldelijk als iemand die onderhevig is aan een dergelijke woede. Abraham Joshua Heschel is bekend als degene die erop heeft gewezen dat God allesbehalve een „onbewogen Beweger” is, zoals Aristoteles hem beschrijft. De God van Tanach is ongelooflijk met ons begaan. Hij verleent genade, Hij verschaft recht. Gods eigenheid maakt het hem als het ware onmogelijk om te wonen onder de Jisraëlieten wanneer zij afgodendienst bedrijven.

Een dergelijke theologie valt velen van ons moeilijk, maar de religieuze psychologie erachter lijkt te kloppen. Godsdienst wordt bedreven door mensen, niet door engelen. Wij worden bij tijd en wijlen kwaad en onze woede brengt ons soms - nee: vaak - op een dwaalspoor. Zelden schenkt zij ons de kracht voor goede daden. Hartstochtelijk zijn ten dienste van God draagt het gevaar in zich dat we goede redenen menen te hebben om ons te laten gaan in fanatisme, en zelfs om geweld te gebruiken in naam van God. Dat zien we ook in de wereld van vandaag. En omdat mensen geneigd zijn tot geweld, is geweld soms nodig om aan geweld een eind te maken, of om groter geweld te voorkomen. De rabbijnen leren ons, dat de strengheid van de wet van levensbelang is voor het beoefenen van genade. Misschien heeft Pinchas werkelijk een nationale ramp afgewend door die daad te stellen. Misschien stond de massa der Jisraëlieten, die niets geleerd leek te hebben van de opstand van Korach, wel op het punt om volledig losgeslagen te raken. Dan werd het welzijn van het volk niet bedreigd door de door God gezonden plaag, maar door de anarchie van menselijke makelij.

Het boek Bemidbar stinkt vaak naar geweld, net als onze wereld. De dagelijkse stroom van nieuws levert daarvan het onomstotelijke bewijs. Leaders moeten snel en met kracht handelen om de orde te herstellen. Recht en gerechtigheid, en niet wraakzucht, zijn alles bepalend bij dat streven.

Misschien ontvangt Pinchas dat verbond van vrede van God juist omdat hij het zo bitter hard nodig heeft. Net als wij allemaal. Moge het komen, spoedig, in onze dagen.